

**ВИДАВНИЧА СПРАВА
ТА ПОЛІГРАФІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ:
РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ**

© А. М. Штангрет, к.е.н., доцент, Б. В. Дурняк, д.т.н.,
професор, О. В. Мельников, к.т.н., УАД, Львів, Україна

Исследована предпринимательская активность по издательскому делу и полиграфической деятельности согласно официальным статистическим данным Государственного комитета статистики Украины и Книжной палаты Украины им. Ивана Федорова.

Investigational enterprise activity in publishing business and polygraphy activity in obedience to official statistical information of the Statutory broker of statistics of Ukraine and Book chamber of Ukraine the name of Ivan Fedorov.

Постановка проблеми

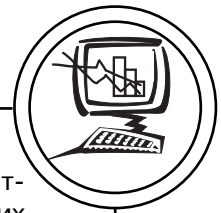
Попри важливість видавничої справи та поліграфічної діяльності для соціально-економічного розвитку держави, дослідженню їх стану та тенденціям розвитку приділяється, на нашу думку, все ще недостатньо уваги. За останні роки світ побачили небагато ґрунтовних праць [2—6, 9—12], предметом дослідження яких була саме вітчизняна видавнича справа та поліграфічна діяльність. У зазначених роботах системно і комплексно викладено результати досліджень проблем галузі, можливі варіанти їх розв'язання та розвитку. Однак, поза увагою дослідників залишається ще багато важливих проблем галузі.

У роботі досліджується підприємницька активність у видавничій справі та поліграфічній діяльності. Джерелом інформації стали офіційні статистичні дані Державного комітету статистики України та Книжкової па-

лати України ім. Івана Федорова опрацьовані авторами [1, 7, 8].

Останні кілька років окремі політики наголошують на занепаді вітчизняної видавничої справи та поліграфічної діяльності, засиллі імпорту та інших проблемах, які ставлять під загрозу саме існування галузі. Автори не ставлять перед собою завдання підтримати чи спростувати ці твердження, а лише висловлюють власні міркування ґрунтуючись на основі узагальнення даних офіційної статистики та вивченні тенденцій розвитку світового ринку друкованої продукції.

Авторами була здійснена вибірка кількості підприємницьких структур, які здійснювали поліграфічну діяльність у 2008 р. Отримані дані були згруповані за економічними районами України (табл. 1), а також були визначені: кількість мешканців на одне поліграфічне підприємство та площа, яку обслуговує підпри-

емство. За допомогою цих показників можемо здійснити порівняння ситуації у нас з іншими країнами.

Аналіз даних по Україні чітко вказує, що найменша кількість мешканців у розрахунку на одне поліграфічне підприємство у Столичному економічному районі. Зрозуміло, що чим менше значення цього показника, тим якісніше задовольняються потреби населення у друкованій продукції. Необхідно пояснити також, що за принципом групування до цього регіону належить м. Київ і саме там сконцентрована діяльність більшості виробників друкованої продукції. Підтвердженням цього є дані табл. 2, адже саме в Столичному районі при площі 15,01 % та кілько-

сті населення 14,97 % сконцентровано 36,25 % поліграфічних підприємств країни.

Наявна інформація дозволяє порівняти дані отримані по Україні з аналогічними показниками по Російській Федерації (табл. 3) та з окремими країнами світу (табл. 4).

Порівняння забезпеченості населення поліграфічними підприємствами України та Російської Федерації чітко вказує, що у нашій країні цей показник значно вищий, адже якщо у Центральному економічному районі Російської Федерації (разом з Москвою) на одне підприємство припадало 26,6 тис. осіб, а це найкращий показник, то для України це можна вважати посереднім результатом на рівні

Таблиця 1
Географічне розташування поліграфічних підприємств на території України

Регіон	Площа, тис. кв. км	К-ть населення, тис. осіб	Щільність населення, осіб на 1 км ²	К-ть підприємств	К-ть мешканців на одне підприємство, тис. осіб	Площа, яка обслуговується підприємством, тис. кв. км
Центральний	45,5	2331,3	51,2	106	22,0	0,43
Столичний	90,6	6908,8	76,3	1059	6,5	0,09
Причорноморський	113,4	7034,6	62,0	359	19,6	0,32
Придніпровський	59,1	5195,5	87,9	265	19,6	0,22
Подільський	60,9	4094,4	67,2	153	26,8	0,4
Північно-Східний	84,0	5477,8	65,2	343	16,0	0,24
Північно-Західний	40,2	2187,2	54,4	75	29,2	0,54
Карпатський	56,6	6081,5	107,4	324	18,8	0,17
Донецький	53,2	6832,3	128,4	237	28,8	0,22
Україна	603,5	46143,7	76,5	2921	15,8	0,21

Таблиця 2

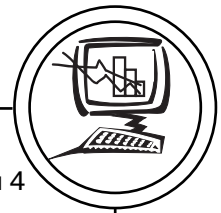
Питома вага показників по регіонах

Регіон	Площа території, %	К-ть населення, %	К-ть полігр. підприємств, %
Центральний	7,54	5,05	3,63
Столичний	15,01	14,97	36,25
Причорноморський	18,79	15,24	12,29
Придніпровський	9,79	11,26	9,07
Подільський	10,09	8,87	5,24
Північно-Східний	13,92	11,87	11,74
Північно-Західний	6,66	4,74	2,57
Карпатський	9,38	13,18	11,09
Донецький	8,82	14,82	8,12
Україна	100,0	100,0	100,0

Таблиця 3

Географічне розташування поліграфічних підприємств на території Російської Федерації

Регіон	Площа, тис. кв. км	К-ть населення, тис. осіб	Щільність населення, осіб на 1 км ²	К-ть підприємств	К-ть мешканців на одне підприємство, тис. осіб	Площа, яка обслуговується підприємством, тис. кв. в м
Центральний	652,8	37496,9	57,4	1412	26,6	0,46
Північно-Західний	1677,9	14716,9	8,8	483	30,5	3,84
Приволзький	1035,9	32177,5	31,1	627	51,3	1,71
Південний	589,2	20957,7	35,6	510	41,1	1,16
Уральський	1788,9	12653,6	7,1	275	46,0	11,14
Сибірський	5114,8	20968,8	4,1	544	38,5	12,5
Далекосхідний	6215,9	7364,5	1,2	229	32,2	27,14
Російська Федерація	17075,4	146335,9	8,6	4080	35,9	4,19

Таблиця 4

Забезпеченість населення країн світу
поліграфічними підприємствами

Країна	Кількість	
	мешканців на одне підприємство, тис. осіб	друкарень на 1 млн. мешканців
Європа		
Італійська Республіка	3,41	293
Грецька Республіка	5,15	194
Французька Республіка	5,38	186
Ісландія	5,78	173
ФРН	6,19	162
Королівство Норвегія	6,40	156
Австрійська Республіка	6,50	154
Королівство Бельгія	6,67	150
Велике Герцогство Люксембург	7,60	132
Фінляндська Республіка	8,45	118
Королівство Нідерландів	8,75	114
Швейцарська Конфедерація	9,43	106
Королівство Іспанія	9,75	103
Королівство Данія	10,27	97
Королівство Швеція	16,72	60
Ірландія	19,14	52
Сполучене Королівство Великобританії та Північної Ірландії	25,91	39
Португальська Республіка	33,84	30
Республіка Польща	47,50	21
Азія		
Японія	2,79	358
Королівство Таїланд	10,80	93
Республіка Індія	11,08	90
Республіка Корея	11,67	86
Республіка Філіппіни	16,67	60
Турецька Республіка	46,67	21
КНР	50,75	20
Північна та Південна Америка		
США	4,81	208
Аргентинська Республіка	4,46	155
Східна Республіка Уругвай	8,78	114
Республіка Чилі	8,80	114
Мексиканські Сполучені Штати	9,58	104
Федеративна Республіка Бразилія	10,71	93
Республіка Колумбія	13,20	76
Боліваріанська Республіка Венесуела	16,60	60
Республіка Перу	28,93	35
Республіка Гватемала	46,00	22
Африка		
Арабська Республіка Єгипет	25,10	40

Подільського економічного району. Узагальнений результат по країнах: Україна — 15,8, Російська Федерація — 35,9 тис. осіб, переконливо засвідчує вищий рівень забезпечення, і відповідно і можливості задоволення потреб у друкованій продукції краще саме у нашій країні. Хоча потрібно враховувати ще й неоднакову щільність населення в Україні та Російській Федерації та площу країн.

Попри це у «загальносвітовому» рейтингу стан справ в Україні не є такий позитивний (табл. 4). Адже з тим же показником мешканців на одне підприємство (15,8 тис. осіб), Україна знаходиться між країнами Латинської Америки Колумбією і Венесуелою. Необхідно також зробити певні застереження, що наведена інформація (табл. 4) відноситься до середини 90-х рр. ХХ ст. За останні десять років економічна та демографічна ситуація принаймні в Україні значно погіршилася, тому ці показники потрібно сприймати з урахуванням їх давності. Окрім того, інформація стосується друкарень, а таке поняття відсутнє у вітчизняному Класифікаторі видів економічної діяльності (КВЕДі). Попри все це, важко не помітити, що більшість найбільш розвинених європейських країн, Японія та США знаходяться у верхній частині переліку країн за рівнем забезпечення населення поліграфічними підприємствами.

Отримавши на першому етапі неоднозначні результати автори спрямували свої зусилля на більш детальніше та комплексне вивчення стану видавничо-поліграфічної галузі в Ук-

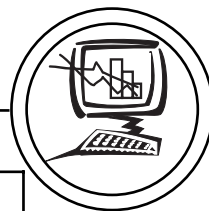
раїні шляхом дослідження також і видавничих підприємств, виробництва та реалізації друкованої продукції.

Проведене дослідження дозволило згрупувати отримані статистичні дані за 2008 р. щодо підприємницьких структур, які здійснюють діяльність у видавничій справі та поліграфічній діяльності, за регіонами та «основними» (великі і середні) та «малими» підприємствами, та розрахувати запропоновані вище узагальнюючі показники (табл. 5). Аналізуючи дані зведені у таблицю можна зробити наступні висновки: серед поліграфічних та видавничих структур найбільше малих підприємств; найбільша кількість підприємств за обома видами діяльності сконцентрована у Столичному економічному районі (зокрема у м. Києві); значення показника «кількість мешканців на одне підприємство, тис. осіб», для Столичного району в реальності характеризує стан справ лише у м. Києві.

Дані про виробництво поліграфічної продукції за товарними групами у 2008 р., наведені у табл. 6, дозволяють побудувати певний регіональний рейтинг:

— частка 87,43 % за групою «Друкування газет, журналів та видань періодичних, які виходять щонайменше чотири рази на тиждень» вказує на одноосібне лідерство Столичного економічного району і зокрема м. Києва, де виробляється 84,84 % обсягу продукції цієї групи;

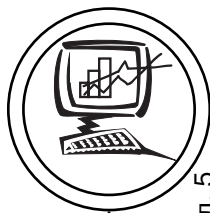
— аналогічний висновок можна зробити і відносно групи «Друкування журналів та видань періодичних, які виходять мен-

Таблиця 5

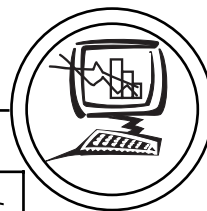
Географічне розташування видавничих та поліграфічних підприємств на території України

Регіон	Площа, тис. кв. км	К-ть населення, тис. осіб	Щільність населення, осіб на 1 км ²	К-ть підприємств			К-ть мешканців на одне підприємство, тис. осіб	Площа, яка обслуговується підприємством, тис. кв. км
				всього	основні	малі		
Україна								
видавнича справа	603,5	46143,7	76,5	2760	154	2606	16,7	0,22
поліграфічна діяльність				2921	216	2705	15,8	0,21
Центральний								
видавнича справа	45,5	2331,3	51,2	86	1	85	27,1	0,53
поліграфічна діяльність				106	11	95	22,0	0,43
Столичний								
видавнича справа	90,6	6908,8	76,3	1220	94	1126	5,7	0,08
поліграфічна діяльність				1059	74	985	6,5	0,09
Причорноморський								
видавнича справа	113,4	7034,6	62,0	286	6	280	24,6	0,4
поліграфічна діяльність				359	22	381	19,6	0,32
Придніпровський								
видавнича справа	59,1	5195,5	87,9	167	10	157	31,1	0,35
поліграфічна діяльність				265	17	248	19,6	0,22

Закінчення табл. 5

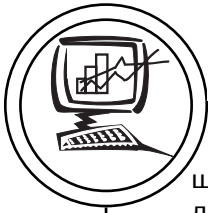
Регіон	Площа, тис. кв. км	К-ть населення, тис. осіб	Щільність населення, осіб на 1 км ²	К-ть підприємств			К-ть мешканців на одне підприємство, тис. осіб	Площа, яка обслуговується підприємством, тис. кв. км
				всього	основні	малі		
Подільський								
видавнича справа	60,9	60,9	67,2	130	5	125	31,5	0,47
поліграфічна діяльність				153	15	138	26,8	0,4
Північно-Східний								
видавнича справа	84	5477,8	65,2	271	13	258	20,2	0,31
поліграфічна діяльність				343	33	310	16,0	0,24
Північно-Західний								
видавнича справа	40,2	2187,2	54,4	57	0	57	38,4	0,71
поліграфічна діяльність				75	3	72	29,2	0,54
Карпатський								
видавнича справа	56,6	6081,5	107,4	325	10	315	18,8	0,17
поліграфічна діяльність				324	27	297	18,8	0,17
Донецький								
видавнича справа	53,2	6832,3	128,4	218	15	203	31,3	0,24
поліграфічна діяльність				237	14	223	28,8	0,22

Таблиця 6

Виробництво поліграфічної продукції у вартісному виразі, тис. грн.

Регіон	Друкування газет, журналів та видань періодичних, які виходять щонайменше чотири рази на тиждень	Журнали реєстраційні, книги бухгалтерські, книги бланків, ордерів та квитанцій, блокноти для записів, щоденники та виробничі аналогічні з паперу та картону	Бланки ділові, формуляри самокопіювальні та комплекти копіювальні з паперу та картону	Друкування книг	Друкування газет, які виходять менше чотири рази на тиждень		Друкування журналів та видань періодичних, які виходять менше чотири рази на тиждень		
					311615,24	535474,83			
Україна	419018,0	133747,87	146188,89	100,0	311615,24	535474,83	100,0	535144,9	100,0
Центральний	0,0	3970,8	8614,47	5,89	2324,9	12334,9	2,3	1368,6	0,25
Столичний	366373,4	28133,74	48531,41	33,2	108108,4	121119,05	22,62	481559,9	89,99
Причорноморський	19666,0	22100,95	9076,89	6,21	14403,18	39902,28	7,45	10088,63	1,89
Придніпровський	11598,0	5846,1	16233,18	11,11	17442,4	99769,35	18,63	10048,01	1,87
Подільський	327,6	2587,12	7006,44	4,79	29259,03	31971,64	5,97	499,7	0,1
Північно-Східний	4545,0	20339,55	21350,13	14,61	86998,07	54279,31	10,13	15000,35	2,81
Північно-Західний	0,0	4980,66	3470,28	2,37	3523,54	8421,93	1,57	380,3	0,07
Карпатський	14565,6	31177,92	15325,33	10,48	40227,75	110050,61	20,55	9911,51	1,86
Донецький	1942,0	14611	16580,76	11,34	9834,97	57118,76	10,66	6287,9	1,17

ше чотирьох разів на тиждень», де частка Столичного району складала 89,99 %;

— якщо ж взяти до уваги групу «Друкування газет та журналів і періодичних видань, які виходять менше чотирьох разів у тиждень», то питома вага Столичного економічного району є дещо меншою — 22,62 % хоча і найбільш вагомою. Доцільно відзначити і те, що 20,55 % належало Карпатському економічному району;

— у найбільшому обсязі журнали реєстраційні та інша продукція, яка належать до цієї товарної групи виготовляється на поліграфічних підприємствах Карпатського та Столичного економічних районів, відповідно, 23,31 % та 21,02 %;

— виробництво бланкової продукції сконцентровано у Столичному районі — 33,2 % (м. Київ — 22,74 %) загального обсягу у вартісному виразі;

— центрами книгодрукування можна вважати Столичний — 34,69 % (м. Київ — 24,07 %) та Північно-Східний економічні райони — 27,92 % (Харківська область — 27,05 %).

Дані наведені у табл. 6 підтверджують те, що найбільше

загальнодержавних видань та найбільш тиражних видань знаходиться у столиці, в той же час наведені дані свідчать про зростання тиражів та об'ємів регіональних видань. Що до того, що центри книговидання знаходяться у Столичному та Південно-Східному районах, то це добре співвідноситься з іншим дослідженням авторів, у якому вони твердили, що типовий український читач скоріш за все проживає у Запорізькій, Дніпропетровській, Донецькій, Полтавській і Харківській областях і м. Києві [10].

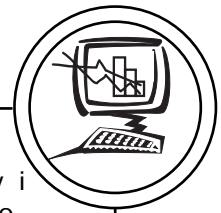
Галузь, окрім видавничих та поліграфічних підприємств об'єднує й книготорговельні установи, які виступають у ролі посередників між виготовником та споживачем друкованої продукції. За даними Державного комітету телебачення та радіомовлення України впродовж першого півріччя 2009 року кількість об'єктів роздрібної торгівлі книжковою продукцією в Україні порівняно з 2008 роком збільшилась (табл. 7).

Проведене дослідження дозволило провести певне ранжування областей з обсягами реалізації друкованої продукції в

Таблиця 7

Динаміка об'єктів роздрібної торгівлі

Об'єкти роздрібної торгівлі	2008 р.	I півріччя 2009 р.	Темп росту, %
Книжкові магазини	1116	1257	141
Книжкові кіоски	1829	1874	45
Книжкові прилавки	3779	4526	747

Україні (табл. 8). Лідерами оптової і роздрібною торгівлі можна вважати Столичний (відповідно 48,4 та 38,4 %) та Придніпровський (24,35 та 25,66 %) економічні райони.

Видавнича справа і поліграфія дуже чутливо реагують на економічний розвиток країни, виступають своєрідним індикатором його соціально-економічного стану. За даними авторитетних міжнародних організацій, реакція галузі на зміни в економіці проявляється приблизно через півроку. Неприятливий стан в економіці України посилює проблеми у вітчизняній видавничій справі та поліграфічній діяльності.

Проведений аналіз та інші дослідження авторів [2, 3, 10—

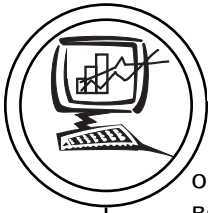
12], оцінка загального стану і тенденцій розвитку галузі у порівнянні із зарубіжними країнами свідчить, що видавнича справа і поліграфічна діяльність України знаходиться в значно гіршому становищі і має додаткові проблеми, пов'язані, в першу чергу, з низьким рівнем життя населення, недостатніми інвестиціями у розвиток галузі і, відповідно, низьким рівнем матеріально-технічного забезпечення галузі.

Безперечно, проведене дослідження не можна вважати вичерпним, адже кількість підприємств не свідчить про достатній обсяг виробництва друкованої продукції, виробництво окремих видів продукції не дає відповіді на запитання щодо рівня задоволення потреб населення,

Таблиця 8

Реалізація поліграфічної продукції по регіонах, тис. грн.

Регіон	Оптова торгівля папером, картоном, книгами, журналами та канцелярським приладдям		Роздрібна торгівля книгами, газетами та канцелярськими товарами	
	Сума	Індекс	Сума	Індекс
Україна	5808055,3	100,0	1250700,3	100,0
Центральний	49623,8	0,85	9505,7	0,76
Столичний	2811320,7	48,4	481502,5	38,47
Причорноморський	335006,0	5,76	158925,2	12,71
Придніпровський	1414137,0	24,35	320979,4	25,66
Подільський	35747,7	0,62	36039,0	2,89
Північно-Східний	341625,9	5,87	29752,5	2,38
Північно-Західний	50742,0	0,88	11933,5	0,96
Карпатський	495014,2	9,57	93346,4	7,47
Донецький	274838,0	4,73	108716,1	8,7
Донецька	197125,5	3,39	44849,9	3,59
Луганська	77712,5	1,34	63866,2	5,11

обсяг реалізації через торговельну мережу не вказує на можливість придбання товару тощо. Все це ще раз вказує на необхідність продовження всебічних досліджень проблем видавничої справи і поліграфічної діяльності України.

1. Видавнича справа та поліграфічна діяльність в Україні [2000–2006 рр.] [Текст] : стат. довід. / уклад. : Б. В. Дурняк, В. І. Воробійов, А. М. Штангрет, О. В. Мельников, В. І. Петрашова, Ю. І. Швець. — К. : УкрНДІ спец. видів друку, 2008. — 120 с. 2. Дурняк Б. В. Видавничо-поліграфічна галузь України: Стан, проблеми, тенденції : Статистично-графічний огляд [Текст] : моногр. / Б. В. Дурняк, А. М. Штангрет, О. В. Мельников. — Львів : Укр. академія друкарства, 2006. — 274 с. 3. Дурняк Б. В. Видавнича справа та поліграфічна діяльність в Україні [Текст] : моногр. / Б. В. Дурняк, А. М. Штангрет, О. В. Мельников, Я. М. Угрин. — Львів : Укр. академія друкарства, 2009. — 150 с. 4. Ковба Ж. М. Асортимент друкованої продукції [Текст] : навч.-метод. посіб. / Ж. М. Ковба, Т. В. Олянишен, О. В. Мельников. — Львів : Укр. акад. друкарства, 2009. — 100 с. 5. Марголин Е. Грани российской полиграфии [Текст] : / Е. Марголин, Т. Уколова // Компьюарт. — 2003. — № 2. — С. 37–53. 6. Палига Є. М. Стан та розвиток видавничо-поліграфічного комплексу України: регіональний аспект : моногр. / Є. М. Палига, Г. І. Пушак, Я. Я. Пушак. — Львів : Укр. акад. друкарства, 2009. — 192 с. 7. Полиграфия Украины (2008–2009) [Текст] : справ. : [вып. 5] / ред.-сост.: Е. Савченко, Н. Казачук, В. Резник, Н. Гуменная, Ю. Мосеюк, А. Мельников, Б. Дурняк, А. Штангрет ; отв. за вып. Е. Савченко ; рук. проекта, предисл. И. Агарков. — К. : Стандарт, 2008. — 408 с. 8. Полиграфия Украины [Текст] : 2009–2010 : справочник : [вып. 6] / ред.-сост. : И. Крюкова, Я. Зоренко, Я. Нагорная, Н. Гуменная, П. Осипенко, А. Мельников, Б. Дурняк, А. Штангрет ; отв. за вып. Е. Савченко ; рук. проекта, [авт.] предисл. И. Агарков. — К. : Да Винчи, 2009. — 316 с. 9. Сенченко М. І. Українська книга в контексті світового книговидання [Текст] / О. В. Афонін, М. І. Сенченко. — К. : Кн. палата України, 2009. — 277 с. 10. Сеньківський В. М. Читання як проблема вільного часу : за результатами соціолого-статистичних досліджень [Текст] : моногр. / В. М. Сеньківський, Т. В. Олянишен, А. М. Штангрет, О. В. Мельников. — Львів : Укр. акад. друкарства, 2009. — 160 с. 11. Холод З. М. Управління та ефективність використання виробничого персоналу структур видавничо-поліграфічного комплексу України [Текст] : моногр. / З. М. Холод, І. І. Малярчук, О. І. Копилюк, А. М. Штангрет, В. В. Щляхетко. — Львів : Укр. академія друкарства, 2008. — 196 с. 12. Швайка Л. А. Економіка видавничо-поліграфічної галузі [Текст] : підруч. / Л. А. Швайка, А. М. Штангрет. — Львів : Укр. академія друкарства, 2008. — 396 с. 13. Швайка Л. А. Розвиток і регулювання видавничого підприємництва [Текст] : моногр. / Л. А. Швайка. — Львів : Укр. акад. друкарства, 2005. — 432 с.

Надійшла до редакції 11.05.10